

קנין הלכה

4



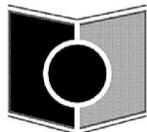
מראי מקומות

מס' 6

חודש שבט תשפ"ו

יו"ד הלכות בשר בחלב

סימן צד, סעיפים א - ה



Dirshu
דרשו ד' ועוזו
קרן עולמית לחינוך
ועידוד לימוד התורה

קנין הלכה

לתשומת לבכם: במראי מקומות אלו הושקע עמל רב. אין להעתיק, לצלם וכד' ללא קבלת אישור בכתב מ"דרשו"

ציונים לדברי הפמ"ג
שנכללים בחומר הנלמד בחודש סיון [תמוז] תש"פ
יו"ד סימן צד

סימן צד

סעיף א

מ"ז ס"ק א מד"ה כתב או"ה עד ומפני שיש כאן קצת עיון וכו', וד"ה ראיתי עד סוף הס"ק. שפ"ד ס"ק א.

סעיף ב

שפ"ד ס"ק ה עד ואף דאיסורין.

שפ"ד ס"ק ו.

סעיף ג

מ"ז ס"ק ג, ס"ק ד.

שפ"ד ס"ק ט, ס"ק י מהתחלה עד "ואם כן מותר החלב שניה בהנאה", ס"ק יא.

סעיף ד

שפ"ד ס"ק יג.

סעיף ו

שפ"ד ס"ק כג.

סעיף ז

מ"ז ס"ק יד.

סעיף ח

שפ"ד ס"ק לג.

קנין הלכה

סימן צד

סעיף א

מקור הדין של השו"ע הוא בסמ"ק והובא בטור.

בסעיף זה ישנם שני נידונים:

א. פיעפוע שבשול במקצת הכלי

נידון זה הובא לעיל [סי' צב סעי' ה], ומקורו בנמ' זבחים [דף צו:]. והובאו ג' שיטות בראשונים איך קי"ל להלכה, א) הבישול מפעפע בכל הכלי, ב) הבישול אינו מפעפע בכל הכלי, ג) נשאר ספק. דעת הסמ"ק היא דהוי ספק, ולכן מיפת חלב שנפלה ע"ג דופן הקדירה מבחון שלא כנגד הרומב, חיישין דמפעפעת ואוסרת עד קרוב לשישים כנגדה. דין זה שבישול מפעפע הוא גם בכלי חרס ועץ ולא דוקא בכלי מתכת.

ב. חם מקצתו חם כולו

דין זה הוא רק בכלי מתכת, ומקורו בנמ' פסחים [דף עד]. שאין צולין את הפסח בשיפור של מתכת משום דחם מקצתו חם כולו, ועלול בשר הפסח המקיף את השיפור להיות נצלה ממנו, ואנן בעינן שייצלה הפסח מהאש ולא מדבר אחר. ונחלקו הסמ"ק ורבינו פרץ בתחב כף חולבת של מתכת לתוך תבשיל בשר, אם די לשער במה שנכנס בתבשיל, או דבעינן לשער בכל הכלי משום דחם מקצתו חם כולו, ולהלכה נקטו השו"ע והרמ"א כהסמ"ק. ולכאורה יש סתירה בשיטת הסמ"ק, דאם מחמירים שבישול במקצת כלי מפעפע בכל הכלי, א"כ למה כשתחב מקצת הכף אין פליטה מכל הכף.

ונחלקו הפוסקים בביאור דעת הסמ"ק, דאמאי לא בעינן לשער בכל הכף מדין חם מקצתו חם כולו.

א. המג"א [או"ח סי' תנא ס"ק כד] כתב דיש לחלק בין מה שנבלע עכשיו בקדירה או בכף, שהוא מפעפע לכל הקדירה ולכל הכף [אף שנתחבה רק מקצת הכף], לבין לפלוט מה שכבר בלוע בקדירה או בכף, דמה שכבר בלוע בכלי הוא דבוק בו היטב, וא"א לפלוט אותו אלא כשהחלק הזה עצמו נתחב בתבשיל ולא אם נתחב חלק אחר של הכף, אך לגבי אוכל הנבלע עכשיו כיון שעדיין אינו מדובק בכלי הרי הוא מתפשט בכולו.

דברי המג"א אם תחבו כף חדשה לתבשיל בשר, נבלע בשר בכל הכף, ואם אח"כ יתחבו את הקתא של הכף בקדירה חלבית, ייפלט משם בשר הבלוע בקתא, ויצטרכו לשער שישים כנגד הכף הנכנס בתבשיל.

ב. דעת הש"ך [סי' קכא ס"ק יז] בשם מהר"ם מ"ץ היא דאין חילוק בין מה שנבלע עכשיו לבין מה שכבר בלוע, ובכל

ביאורים והערות

1. שיטת המג"א מתאימה לשיטת הרשב"א בתורת הבית [בית ד' שער ד' תוה"ק דף לד:]: שכתב דבכלי מתכת שנשתמש איסור במקצתו נאסר כולו, דחם מקצתו חם כולו, אבל לענין הגעלת הכלי אין די בהגעלת מקצתו דאין הגעלת מקצת פולטת את הבלוע בכל הכלי. ושיטת הרא"ה בבדק הבית [שם דף לז:]: דכשם שבבישול במקצת נאסר כל הכלי [בכלי מתכת], כן בהגעלת מקצת הכלי נכשר כל הכלי. [אמנם משמע ברא"ה שאם נשתמש איסור בכל הכלי לא מהניא הגעלת מקצת להכשירו]. ושיטת הטור [סי' קכא] והרמ"א [שם סעיף ו] כשיטת הרא"ה, ועי"ש בש"ך. ושיטת הש"ך בנידון זה טובא להלן.

גווני אין התפשטות של מה שנבלע בכף אל החלק שמחוץ לתבשיל, וכן אין פליטה של החלק שמחוץ לתבשיל אל תוך התבשיל.

ולפי הש"ך דין חם מקצתו חם כולו היינו שאם מקצת הכף תחוב בקדירה רותחת אמרינן דכל הכף חמה, ואם נגע איסור בקתא של הכף, נבלע בה.

והוסיף הש"ך, דאם המאכל נבלע בכלי ע"י האור ממש ולא ע"י בישול הקדירה, כגון שתחב שיפור מתכת בבשר נבילה הנצלה אצל האור, בזה יש פעפוע אל כל השיפור, וכן בדיני פליטה אם יש שיפור בלוע מאיסור ותחב את קצהו בבשר הנצלה אצל האור, בעינן שישים כנגד כל השיפור.

ונמצא דלפי הש"ך דין חם מקצתו חם כולו נאמר בתרתי:

(א) אם נגע איסור בקצה של הכף שמחוץ לרוטב הרי הוא נבלע בה.

(ב) בליעה שע"י האור מפעפעת בכלה, וכן פולטת האור מכל השיפור².

החלק של הכף שמשערין

כתב הכרתי ופילתי שיש ללמוד מלשון השו"ע שכתב "משערין בכל מה שנתחב ממנו בקדירה", שלא משערין רק במה שנכנס בתבשיל אלא בכל מה שנכנס באויר הקדירה, והטעם משום שהכל הקדירה פולט את הבלוע בכף. וכתב החו"ד [ס"ק א] להחמיר בדבריו.

והפמ"ג [מ"ז ס"ק א] כתב ג"כ לשער בכל מה שנכנס בקדירה, וטעמו משום שהזיעה העולה מהתבשיל מפליטה את הבלוע בכף. והביא הפמ"ג את הפר"ח [סי' קכא אות טו] הסובר שכשם שזיעה נבלעת בכלי ואוסרת [כמבואר בס' צב ס"ז], כן זיעה פולטת

ביאורים והערות

2. תוספת עיון

מדברי הפמ"ג [משבצות זהב ס"ק א], ורע"א [על הרמ"א סי' קכא ס"ו ועל המג"א סי' תנא ס"ק כד], והחו"ד [סימן זה ס"ק ח], מבואר חילוק אחר בין הנידון של בישול במקצת כלי דנקט הסמ"ק שמפעפע בכל הכלי, לבין הנידון של חם מקצתו חם כולו, דבישול במקצת כלי מפעפע בכל הכלי משום שכל הקדירה חמה, [ובזה גם נפלט הבלוע שבדפני הקדירה אל התבשיל שבמקצת הקדירה], וכתב הפמ"ג שמצא כן גם בש"ך [סי' סט ס"ק סד] שאם יש קדירה בלועה מאיסור, ובישול היתר במקצתה, צריך שישים כנגד כל הקדירה. ואילו דיני חם מקצתו חם כולו הוא באופן שהחלק של הכף שמחוץ לתבשיל הוא עדיין צונן דבזה אמר הסמ"ק שאין נפלט הבלוע מהחלק הזה. אך הוסיף הפמ"ג שאם תשהה הכף בתבשיל ותתחמם כולה בחום שהיד סולדת בו, בזה אנו צריכים לשער בכל הכף.

בעיקר מה שנקטו הפמ"ג, רע"א והחו"ד שדין חם מקצתו חם כולו נאמר גם כשהחלק של הכף שמחוץ לרוטב הוא צונן, דעת הפנים מאירות [ח"א סי' פג, הובא בפת"ש ס"ק ג] אינה כן, אלא אם אין כל הכלי חם שהיד סולדת בו לא אמרינן חם מקצתו חם כולו.

ובטעמם של הסוברים שגם בצונן אמרינן חם מקצתו חם כולו, כתב היד יהודה שהוא משום דכשם שטבע המתכת להוליך חום אל כולו, כך טבעה להבליע ולהפליט בכלה.

מה שכתבו הפמ"ג, רע"א והחו"ד שאם כל הכף חמה הרי היא פולטת את הבלוע בכלה, בספר איסור והיתר [כלל כח דין ג] לא משמע כן, עיין שם שחילק בין חתיכת איסור חם שנכנסה מקצתה ברוטב, דמשערין בכלה אף במה שמחוץ לרוטב, ובין כף חולבת שהוכנסה לתבשיל של בשר שמשערין רק במה שנתחב בקדירה, ומשמע דזה קאי גם על מקרה שהכף כולה חמה [דומיא דחתיכת איסור חם]. גם במג"א [סי' תנא ס"ק כד] מבואר שאפילו לגבי בישול במקצת הכלי [שבזה כל הקדירה חמה] אין פליטה משאר הקדירה שאינה כנגד התבשיל, וגם הדגול מרבבה [על הש"ך סי' סט ס"ד] כתב שלא מציינו בשום מקום שאם כל הכף חמה שהיא פולטת מכולה, וכן החכמת אדם [כלל מו ס"ד] פסק כהמג"א הנ"ל.

קנין הלכה

את הבלוע בכף [וזה דלא כהחוו"ד (סי' צב ס"ק כו) שכתב שאין זיעה מפלטת את הבלוע בכלי]. אמנם הפת"ש [סוף ס"ק א] הביא משו"ת החת"ם [סו"ס פב] שכתב דלא משמע כדברי הכו"פ, וגם מלשון הרש"ל לא משמע כדבריו, וגם בעלי ההוראה נוהגים לשער רק במה שנבלע בתבשיל. והבינת אדם [אות מר, (סא)] גם כתב שמשערין רק במה שנתחב ברומב, שכן מפורש בספר איסור והיתר.

כתבו הפוסקים שאם הכף החולבת לא היתה בתוך חלב ממש רק בתוך תערובת חלב, אז גם מה שנבלע בכף הוא תערובת ודי בשישים כנגד החלק הבלוע בכף. ולמשל, אם בתערובת החלב היה רק רבע חלב, די בשישים כנגד רבע הכף. גם דין זה נובע מזה שלא נאמר דין הנ"נ בחלב או בבשר, רק באיסור.

ש"ך ס"ק ב

דברי הש"ך מתבארים להלן [סעיף ו], ונבאר בקצרה:

כף שנבלע בה איסור בשעה מסויימת, דרך משל בשעה שישית של היום, אם עבר מעל"ע מזמן בליעת האיסור, נפגם האיסור ושוב אינו אוסר. אך אם בישל בינתיים מים בקדירה ותחב בה את הכף ולא היה שישים במים נגד הכף נאסרו המים, ואמרינן חתיכה נעשית נבילה ונבלעו בכף, ולכן מעתה בעינין מעת לעת מבישול המים, ואף שכבר עברו מעל"ע מבליעת האיסור, מ"מ כיון שיצא האיסור למים מחשבין מחדש את המעל"ע, וכמבואר בש"ך להלן [ס"ק כב].

[ורק בכף של חלב או של בשר אין משערין מבישול המים, משום שהטעם שיצא למים הוא נ"ט בר נ"ט ואין המים נידונים כבלועים מחלב או בשר].³

לגבי כף שנתחבה בכלי שני חם הדבר תלוי בדיני בליעה ופליטה של כלי שני, שיבואר בע"ה בס' קה.

ביאורים והערות

3. תוספת עיון

במקרה של כף של איסור ובתוך מעת לעת בישל מים והיו במים שישים, אין המים נאסרים מחמת פליטת האיסור כיון שיש כבר שישים, ולכן אין שום חשש אף אם הם חוזרים ונבלעים. אמנם דנו החוו"ד [ס"ק ג] ורע"א למה לא יאסר הכלי הזה כאשר מוציא אותו מהמים, דבאותה שעה עדיין הוא חם והמים הבלועים בו נעשו נבילה, דאפשר שלא נפלט כל הטעם שבו, ונבלעו בו מים ונאסרו מהטעם שלא נפלט, [דבמים הבלועים בכף אין שישים נגד האיסור הבלוע בכף שלא נפלט]. וכתב החוו"ד שכף שהוציאה ריקה מהקדירה נעשית מיד ככלי שני, וממילא אין פליטה ובליעה של טעם האיסור במים שנבלעו בכף. [ובהגהות אמרי ברוך לבעל הברוך טעם תמה על החוו"ד, דמה בכך שאין הכף נחשבת ככ"ר רק ככלי שני, מ"מ מעורב בה טעם איסור עם מים, ותערובת זו נעשית נבילה אף אם היא נחשבת צוננת].

בגליון רע"א [על הש"ך] כתב טעם אחר להא דאין חוששין לאיסורם של המים בשעת הוצאת הכף, דלעולם י"ל דאכן המים אסורים, אך אין צריך לשער מעת לעת מזמן בליעת המים, אלא די לשער מזמן בליעת האיסור, דכיון שהאיסור עצמו נפגם אחרי מעל"ע [שהרי מתייחסים כעת לאיסור שלא יצא כלל מהכף ולא נתחדש], ממילא גם המים אינם אוסרים ואין בהם דין הנ"נ, דאין הנאסר אוסר יותר מאשר האוסר, וכיון שהאוסר נפגם גם הנאסר אינו אוסר [ועיי"ש עוד בדברי רע"א במה שהוסיף וכתב כעין דברי החוו"ד הנ"ל].

קנין הלכה

סעיף ב

מקור הדין של השו"ע הוא בדברי הסמ"ק המובאים בטור. ומעמו של הסמ"ק שמצריך ב' פעמים שישים, הוא משום דחיישינן שמא בתחיבה הראשונה של הכף יצאו נט חלקים מהחלב הבלוע בה ונשאר אחד משישים, וכשיצא החלב נכנס מעם בשר בשיעור נט חלקים ונעשה נבילה עם החלב שנשאר בכף, ובתחיבה השנייה יוצא הבשר הבלוע בכף אשר יש בו מעם חלב. נמצא שזה כאילו נפלו לתוך קדירת בשר זית אחד של חלב וזית נוסף של בשר, שנבלע בו מעם חלב. ומבואר דס"ל להסמ"ק ששני זיתים אלה מצטרפין ובעינן שישים כנגד שניהם⁴.

הרמ"א חולק על השו"ע, וכתב שדי בשישים אף שתחב את הכף ב' פעמים. ונאמרו כמה מעמים להסביר את שיטתו:
 א. התה"ד מביא את שיטת הרמב"ן והראב"ן שבלוע אינו נעשה נבילה, ולכן עד כמה שיצא החלב מהכף ונבלע בה בשר, אין הבשר הזה אסור מדין בשר בחלב⁵. ואף שהשו"ע והרמ"א לקמן [סי' צח ס"ה] פוסקים דבלוע ככלי נעשה נבילה, כתב רע"א [גליון החו"ד ס"ק ו] שהתה"ד היקל בצירוף המעם הנוסף שיוכא להלן.
 ב. מעם נוסף כתב התה"ד, דכל זמן שהכף החולבת בתוך התבשיל לא חל איסור על הבשר הבלוע בה, משום שהוא מקושר לבשר שבקדירה, וכיון שיש בקדירה שישים נגד החלב אין הבשר הבלוע בכף נאסר. ולאחר שהוציא את הכף מהתבשיל, אין אנו אומרים שעכשיו נותנים החלב והבשר הבלועים בה מעם זה בזה, משום שהכף הופכת להיות כלי שני מיד עם הוצאתה מהתבשיל.
 [ואף שהט"ז לעיל (סי' צב ס"ק ל) האריך לומר שהמוציא כף עם תבשיל מקדירה רותחת דין הכף ככ"ר, עיי"ש שהקשה על דבריו מדברי התה"ד, ותירץ דיש לחלק בין כף מלאה בתבשיל שהיא כ"ר, לבין כף ריקה שדינה ככלי שני]⁶ 7.

ביאורים והערות

4. תוספת עיון

עין פמ"ג [שפ"ד ס"ק ד] שהביא שהש"ך [בפירושו שלו הארוך על הטור] הקשה למה מצרפין את החלב ואת הבשר להצריך שישים נגד שניהם, והרי איסורים מבטלין זה את זה ואין טעם החלב והבשר שוים, וא"כ יסייע החלב לבטל את הבשר וכן הבשר יבטל את החלב. ותירץ הפמ"ג דכיון שבשר וחלב הוי איסור משם אחד לכן אין חלב מבטל את הבשר האסור וכן איפכא, דאזלינן בזה בטר שם האיסור אף שאין הטעמים שווים. וצייין הפמ"ג לדברי התבואות שור [סי' לג] שכתב כן.

ויש להעיר שהתבו"ש רק סתם שאיסורים ששם שוה אינם מבטלין זה את זה, אך לא כתב ששני האיסורים מצטרפים להצריך שישים נגד שניהם יחד.

5. בביאור שיטה זו הביא התה"ד את לשון השערי דורא שכתב דהוי כמו טומאה בלועה שאינה מטמאה טהרה בלועה. והחזו"א [סוסי" לב] כתב דלכאורה לשון זו אינה מתאימה כאן, דאם נתנו טעם אחד בשני למה לא יאסרו, אלא כל זמן שהטעמים בלועים בכלי מתהדק כל אחד במקומו ואינם נותנים טעם זה בזה.

6. והחזו"א [סי' לב] כתב דלא מסתבר לחלק בין כף מלאה לכף ריקה, ולכן כתב שדברי התה"ד שהכף כלי שני אזלי להך צד שכתבו תוס' [ע"ז דף לג:] שדין הכף שהוצאה עם התבשיל ככלי שני, אבל להך צד שדינה ככ"ר גם כף ריקה היא כ"ר, והחכמת אדם נקט שכף ריקה שהוצאה מתבשיל נהפך דינה להיות ככלי שני.

7. תוספת עיון

הרמ"א [סי' צח ס"ד] פסק [הובאו דבריו בש"ך ס"ק ו] דאיסור שנפל לקדירה ונתבטל בשישים וחזר ונפל לאותה קדירה, די בשישים לבטלו וא"צ קכ לבטלו, ומקורו בספר או"ה [כלל כד דין ב]. והנה גם כאן יש לשאול שניבעי קכ זיתים, דניחוש שבתחילה יצאו נט חלקים מהאיסור אל המאכל, ונכנסו לתוכו נ"ט חלקים של היתר ונעשו נבילה, ואח"כ יוצאים גם הם ואוסרים את התבשיל. ולענין זה לא שייכי שני הטעמים של התה"ד שהבאנו, שהרי הבלוע באוכל נעשה נבילה [ורק

קניין הלכה

עייין ש"ך [ס"ק ד] דגם הטור והשו"ע שהחמירו כהסמ"ק, לא החמירו אלא אם תחב את הכף ב' פעמים, אך אם תחב ג' פעמים לא הצריכו ג' פעמים שישים נגד הכף, [וציין הש"ך שהסמ"ק עצמו לא כתב דוקא ב' פעמים, ומשמע שיצטרכו גם ג' פעמים שישים]. וכתב הש"ך הטעם, משום שהטור והשו"ע פוסקים דאין אומרים חנ"ג בשאר איסורים רק בבשר בחלב, ומעם החילוק הוא שבשר בחלב כל אחד בפ"ע הוא היתר ורק מכה חיבורם נאסרו, ולכן אין זה שייך אלא בתחיבה הראשונה [שאו יוצא נ"ט חלקי חלב מהכף אל הקדירה ונשאר בכף חלק אחד של חלב שהוא היתר גמור, וכאשר נכנסת לתוך הכף נט חלקי בשר נעשה הבלוע בכף נבילה], אך בתחיבה השנייה גם מה שנשאר בכף כבר נאסר מדין בשר בחלב, ומעתה כשנכנסו נט חלקי בשר נוספים מהתבשיל אל הכף, לא חל בהם דין בב"ח כיון שהחלב שהיה בכף כבר נאסר. והאחרונים תמהו בדברי הש"ך האלו כמה תמיהות: א. עיין חו"ד [ס"ק ב] שתמה ע"ז מאד, דאטו כוית בשר שנתבשל עם חלב ונאסר, ועכשיו הוסיף עוד בשר ובישולם יחד באופן שהחלב נותן טעם גם בבשר השני, וכי לא יהא בבשר השני איסור בב"ח. [ועיין מש"כ בזה בתשובות חת"ס סי' פב].

ב. הגאון ר' מרדכי בנעט [הובא בשו"ת חת"ס שם] תמה דהא אחרי התחיבה הראשונה בלועה הכף מנט חלקי בשר שיש בהם חלק א' של חלב, וכאשר בתחיבה השנייה נכנס בשר נוסף אין כאן כלל גידון של הרכבת חלב שכבר נאסר עם בשר, דלא נשאר כאן חלב, אלא מעט מאד, והגידון הוא רק בתערובת של בשר האסור מדין בב"ח וגם בשר של היתר.

ג. הפר"ח [ס"ק ד] תמה דהא הב"י עצמו כתב [סו"ס קג] דאמנם נקטינן דאין חנ"ג אלא בבשר בחלב, אך גם בתולדות של בב"ח אמרינן חנ"ג, כגון אם יש קדירה שנתבשלו בה בשר בחלב ואח"כ בישלו בה מים, דנעשו המים נבילה מכה טעם בב"ח הבלוע בקדירה, וא"כ ה"ג נימא חנ"ג לאסור את כל הבשר הנבלע בתחיבה השנייה, ומתערב עם חלק א' של בשר שנאסר מדין בב"ח.

דבכרי השו"ע מבואר חילוק בין אם תחב את הכף בפעם השנייה קודם שנודע לו מהתחיבה הראשונה, לבין אם תחב אותה אחרי שנודע לו. ויש בנידון זה שני חידושים:

א. גוף הדין דקודם שנודע לו מתחיבת הכף עדיין לא בטל החלב שיצא מהכף אל התבשיל, מקורו ברא"ש [פ"ז חולין סי' לז] וכן הוא בסמ"ק [סי' ריג].

ב. הא דאם נודע לו כינתיים כבר בטל החלב ותו אינו מצטרף לאסור, גם בזה יש חידוש, דהא השו"ע והרמ"א נקטו [סימן צט] דאם איסור נפל להיתר ובטל בשישים, ואח"כ חזר ונפל מאותו איסור אל התערובת ואין שישים נגד שניהם,

ביאורים והערות

לגבי בלוע בכלי סברי הרמב"ן והרמב"ם שלא נ"ג, וגם לא שייך לומר שהבלוע באוכל מקושר לשאר הקדירה ואינה נעשית נבילה, דזה נאמר רק בבלוע בכלי ולא בבלוע באוכל, כדמוכח בגמ' [דף קח:], ומבואר מזה דיש סברא נוספת.

וכתב הגר"א [סי' צח ס"ק ז] שהטעם להתיר בזה, הוא משום שמה שנבלע מהיתר שבקדירה בתוך האיסור ונעשה נבילה ויוצא שוב לקדירה, הוא מין במינו עם ההיתר, ומן התורה הוא בטל ברוב כיון שאינו נותן טעם, ורק רבנן גזרו מינו אטו אינו מינו והצריכו שישים גם בתערובת מין במינו, והכא לגבי איסור שנפל להיתר ב' פעמים הואיל והנפילה השנייה היא לעולם מין במינו, לכן לא גזרו ככה"ג מינו אטו אינו מינו, אלא אוקמוה אדינא דמב"מ בטל ברוב.

טעם זה של הגר"א מבאר גם את דינו של התה"ד המבואר ברמ"א [סעיף זה], שהתחב כף ב' פעמים די בפעם אחת שישים.

מלשון הפמ"ג [מ"ז סו"ק ב] משמע שטעם הא דמתירין [סי' צא ס"ב] בנפל איסור ב"פ לקדירה הוא משום שהחשש שמא נפלטו נט חלקים מהאיסור אל ההיתר ונכנסו כנגדם נט חלקי היתר ושוב נפלטו לגוף הוא חשש רחוק, ולא חיישינן ליה בדרבנן, והכא החשש הוא דרבנן שהרי הפליטה השנייה היא מין במינו ואין בזה איסור תורה, ולכן די בכך שמשערין ס' כנגד האיסור עצמו.

גם טעם זה מועיל לבאר את ההיתר בכף חולבת שנתחבה ב"פ לתבשיל בשר.

אמרינן דהאיסור חוזר וניעור, וא"כ צ"ע מה בכך שנודע לו בינתיים ונתבטל החלב, מ"מ יהא חוזר וניעור, ועיין ש"ך [ס"ק ה] מש"כ בזה. וביאר דבריו בפמ"ג, דדין חוזר וניעור עיקרו משום שהאיסור ניכר עתה במעמו, שהרי עכשיו אין שישים נגד האיסור, ואמנם חז"ל גזרו גם במין במינו שיהא חוזר וניעור אף שאין בזה נתינת מעם גזירה אטו אינו מינו, אך לגבי כף שנתחבה ב' פעמים לא שייך כלל להגיע למצב של אינו מינו, דכאן האיסור השני הוא לעולם מינו, לכן בזה לא גזרו ואין חוזר וניעור.⁸

[מעם זה מהני גם לנידון שברמ"א (סי' צח ס"ד) באיסור שנפל ב' פעמים לקדירה, דלא אמרינן בו חוזר וניעור מהמעם הנ"ל שלעולם הוא מינו].

עיין פתחי תשובה [ס"ק ד] שכתב בשם החמודי דניאל שאם תחב כף חולבת בתבשיל בשר ויש ס' נגדו, ושוב תחבה בקדירת בשר אחרת ולא היה בה ס' נגד הכף, ואח"כ חזר ותחב את הכף בתבשיל הראשון, צריך לשער ב' פעמים שישים, ולא פירש את מעמו. ולכאורה יש לומר המעם, משום דבציור זה לא שייך המעם השני של התה"ד שהבלוע בכף לא נעשה נבילה משום שהכף נעשית כלי שני, והכא כשתחב את הכף בקדירה השנייה נעשה הבלוע בכף נבילה.⁹

תחב כף חולבת לתבשיל והוציאה עם תבשיל

עיין פמ"ג [ש"ד ס"ק ו בתשובת השאלה] שכתב דאם הוציא את הכף עם תבשיל, נעשה התבשיל שבכף נבילה, ואם החזירו לקדירה בעיני שישים נגדו, ואם עשה כן כמה פעמים בעיני שישים כנגד כל פעם שהחזיר התבשיל לקדירה. והמעם משום שבאופן זה שהוציא את הכף עם תבשיל נשארה הכף כלי ראשון, והתבשיל עצמו נעשה נבילה [ולא רק הבלוע בכף], ולכן לא קיים גם הציורוף של שימת הראב"ן והרמב"ן דבלוע בכלי אינו נעשה נבילה. וכן כתב החכמת אדם [כלל מו סח], והחוו"ד [חידושים ס"ק ו].

8. תוספת עיון

הזמן של נודעה התערובת

עיין בב"י [סוף סי' צט] שהביא את המרדכי [ב"ק סי' קיט-קכ] שכתב וז"ל: חתיכת איסור שנפלה בשישים דהיתר ולא הכיר בה עד שנפלה אחרת הרי זו אסורה, אם אין בהיתר כדי לבטל שתיהן, אבל אם הכיר בה וידע שיש בהיתר לבטלה וכו'. ולמד מזה הכנסת הגדולה [הגהת הטור אות ד] דלא סגי בזה שידע שנפל האיסור הראשון, אלא בעינן שידע שהיו בו שישים לבטלה, משא"כ אם היה מסופק אם היו שישים, בזה לא מיקרי נודע. [והכנה"ג כתב, דכיון שלשון מהר"ם הוא דהכל תלוי בידיעה, נראה דס"ל דדי בידיעה שנפל האיסור וא"צ לדעת שנתבטל].

עיין ש"ך בפירושו הארוך [סוף הסעיף] שהביא דהירושלמי [פ"ב ערלה] נסתפק אם בעינן שהבעלים ידעו שנפל האיסור להיתר, או דגם ידיעת חבירו מהניא לבטל האיסור. וכתב הש"ך דנראה שלענין הנידון של תחיבת כף יש להקל בידיעת חבירו אף לדעת השו"ע, כיון שבלא"ה יש פוסקים הסוברים שדי בשישים כנגד הכף וא"צ קכ.

9. תוספת עיון:

בדינו של הפ"ת בשם החמ"ד יש להוסיף, דגם הטעמים הנוספים שהובאו לעיל [בתוספת עיון] בשם הגר"א [סי' צח ובשם הפמ"ג] לא שייכים הכא, דכיון שתחב את הכף בקדירה אחרת יש מקום לגזור אטו אינו מינו, וגם אין זה דומה לציור שתחב את אותה הכף ב' פעמים דהא הכף בלועה גם מהקדירה השנייה, ולכן יש להצריך ב"פ שישים.

קנין הלכה

סעיף ג

גם סעיף זה מקורו בסמ"ק ובמור, וישנם כמה דינים המעונים ביאור:

- א. כתב השו"ע שאף כאשר יש שישים, מ"מ הכף אסורה בין עם בשר ובין עם חלב, ועיין ש"ך [ס"ק ט] דה"ה שהכף אסורה גם עם שאר מאכלים, והמעם משום שהיא בלועה מבשר בחלב, ונעשית נבילה. 1110
- ומה שציין הש"ך לסימן צח [סעיף ה] כתב הפמ"ג, שהכוונה למש"כ [ס"ק כא] דבמקום הפסד מרובה נקמינן דאין בלוע בכלי נעשה נבילה אלא בכלי חרס, ולא בכלי עץ ומתכת שיש להם הנעלה.
- ב. בעיקר דינו של הסמ"ק דאף כשיש בתבשיל שישים מ"מ הכף עצמה אסורה, הקשה רבינו פרץ בהגהות הסמ"ק [הובא בכ"י] דתהא הנעלה לכף בתוך התבשיל, [עייין רמ"א (סי' תנב ס"ה) דבריעבד מהניא הנעלה גם בשאר משקין]. ותירץ הפעמים שאין בו הנעלה כגון שלא תחב כל הכף, א"נ אם התבשיל לא העלה רתיחה, [דבאופן שיד סולדת בתבשיל הרי הוא בלוע ופולט ומבשל, אך אינו מגעיל את הכף עד שיעלה רתיחה].
- ועיין בחכמת אדם [כלל מו ס"ח] שכתב דאפשר דמ"מ מצרפין ספק זה [שמא היתה כאן הנעלה כשירה] לספק נוסף, כגון שתחב את הכף החולבת לתבשיל בשרי שיש בו שישים קודם ערבית, ולמחר בבוקר תחבה שוב לתבשיל בשרי שאין בו שישים כנגד הכף, דמצטרף ספק נוסף שמא לינת לילה פוגמת. אמנם הפמ"ג [מ"ז ס"ק ג] נקט דלא פלוג רבנן ואין דנים זאת כלל כהנעלה, ולא מצרפין ספק נוסף להקל בזה, [כגון שבתחיבה השנייה נשפך התבשיל ואין יודעים אם היה בו שישים כנגד הכף].

דברי הש"ך ס"ק ח

כתב הש"ך [ס"ק ח] שהכף נאסרת גם אם לא תחב אותה בתבשיל בשר, אלא אף אם היה התבשיל של שאר דברים, מ"מ אם

ביאורים והערות

10. עיין פמ"ג [שפ"ד ס"ק ט] שכתב דרק כשהחלב הבלוע בכף הוא בן יומו ונכנס בו בשר ונעשתה הכף נבילה, בזה אסור ליתנה אף בשאר מאכלים, ואף אם יעבור מעת לעת באופן שהבלוע נותן טעם לפגם, מ"מ לכתחילה גזרו על נטל"פ. אך אם בזמן בליעת הבשר בכף כבר עברו מעל"ע מבליעת החלב, אזי אף שהכף בלועה מחלב ומבשר מ"מ לא נעשתה נבילה כיון שהחלב כבר נפגם, ולכן באופן זה מותר מן הדין להשתמש בכף לשאר מאכלים שהרי אין כאן בשר בחלב, רק חלב לחוד ובשר לחוד, וכל אחד בפ"ע אינו אוסר את המאכל, ורק אסור ליתן את הכף הזו בבשר [משום החלב הבלוע בו, דגזרו אינה בת יומו אטו ב"ן], וכן אין ליתנה בחלב לחוד משום הבשר הנבלע בה, [ואין לחוש לתערובת החלב והבשר שיצאו לחוץ ויתערבו כיון שהחלב כבר פגום], וזה הציור של סעיף ב' דלהלן. [אמנם ממנהגא נהגו שלא להשתמש בכף זו אף לשאר מאכלים].

11. תוספת עיון:

החוות דעת [ס"ק ו] הקשה לפי מה שהבין הרמ"א [סעיף ב] בתרומת הדשן דאם תחב הכף ב' פעמים לקדירה די בפעם אחת שישים, משום צירוף ב' סברות, [דבזמן שהכף בתבשיל הכל מקושר ואין הבשר הנכנס בה נעשה נבילה, וכשהוציאה מהתבשיל נעשתה כלי שני, ועוד דשיטת הראב"ן והרמב"ן דבלוע אינו נעשה נבילה], א"כ גם הכא לא תיעשה הכף נבילה מחמת ב' הטעמים הנ"ל. ותירץ החו"ד דאף שהבשר שבכף אינו נעשה נבילה משום שהוא מקושר לשאר הבשר שבקדירה, מ"מ החלב שבכף נעשה נבילה [דיש לחוש שמא לא יצא לחוץ ולא נתבטל בתבשיל], והיינו שאם נשאר רוב החלב בלוע בכף ויצא רק אחד משישים ונכנס במקומו בשר, הרי הבלוע בכף הוא חלב המבושל בכ"ר עם בשר, וכל החלב נאסר.

רע"א [בהגהותיו על החו"ד] כתב דלא היקל הרמ"א לסמוך על ב' הטעמים של התה"ד אלא בדרכנן, [דעד כמה שבאנו לחוש שנבלע הבשר ונעשה נבילה הרי הוא מין במינו עם התבשיל שבקדירה, ומין במינו אינו אסור אלא מדרבנן], אך לענין חששות דאורייתא לא היקל הרמ"א, ונתינת הכף הזו בשאר מאכלים יש בה חשש איסור תורה כיון שהוא מין בשאינו מינו.

קנין הלכה

הקדירה היא בשרית בת יומה, נאסרת הכף לדעת הרמ"א [סי' צה]. דין זה של הש"ך קשור לנידון של נ"ט בר נ"ט דעיקרו מתבאר להלן [סי' צה], ולכן לא נאריך בו. הפוסקים [פמ"ג, רע"א, חו"ד] התקשו בדברי הש"ך דהא הכא איירינן כשיש בתבשיל שישים כנגד הכף, ואם מיירי בתבשיל של שאר דברים גם להרמ"א [סי' צה] אין איסור, ורע"א הניח בצ"ע, והחוו"ד כתב שדין זה מתבאר להלן [סעיף ה].

בדברי הש"ך ס"ק י

הב"ח והש"ך נחלקו בציוור שתחבו את הכף החולכת בבשר ואח"כ תחבה שוב לבשר אחר, ותחיכה האחרונה היתה תוך מעת לעת לתחיכה הראשונה שהיתה בבשר ואחר מעת לעת מהבליעה האחרונה שנבלע בה חלב, שדעת הב"ח שהיות ומעם החלב שבכף כבר נפגם, לכן אין הכף אוסרת את הבשר השני. והש"ך חולק דהא הבשר שנכנס לכף בתחיכה הראשונה נאסר מהחלב, [שהרי תחיכה ראשונה היתה בתוך מעל"ע מהשימוש האחרון של החלב], וכיון שהבשר הזה לא נפגם הרי הוא אוסר את הבשר השני שנתחבה הכף לתוכו.

להלכה: כתב הפמ"ג שיש להחמיר כהש"ך אף במקום הפסד מרובה וצורך גדול, וכן כתבו הפר"ח והחכמת אדם, והחוו"ד פסק כהב"ח. ורע"א כתב דלכאורה יש להתיר בהפסד מרובה, וסיים דצ"ע לדינא, וראה טעמיהם בתוספת עיון.12

ביאורים והערות

12. תוספת עיון

בביאור דעת הב"ח מצינו בפוסקים כמה דרכים:

א. הפמ"ג כתב שנידון מחלוקת הב"ח והש"ך תלוי בשני עניינים: א. האם כאשר חל איסור בשר בחלב, כל חלק מהם דהיינו הבשר לחוד והחלב לחוד נעשה נבילה בפני עצמו, ואף אם יפריד את הבשר מהחלב מ"מ כל אחד בפ"ע אסור, או דהאיסור הוא בדוקא כשהחלב והבשר מורכבים יחד, אך אם הופרדו זה מזה אין כל אחד מהם אסור בפ"ע. ובנקודה זו נחלקו הש"ך והט"ז [סי' קה], הש"ך [שם ס"ק יז] סובר דאף אם הופרדו הבשר והחלב זה מזה מ"מ כל אחד בפ"ע אסור, והט"ז [ס"ק יג] סובר דאם הופרדו זה מזה הותרו.

ב. עוד כתב הפמ"ג שהנידון הנ"ל של הב"ח והש"ך תלוי בהגדרת היתר של נטל"פ, דיש להסתפק אם היתר נטל"פ הוא משום שהאוכל הבלוע בכלי יותר מכד שעות נסרח ונעשה כעפר, או דלא נעשה כעפר ורק אינו נותן טעם לשבח ולכן אינו אסור. וכתב הפמ"ג דלכאורה נחלקו בזה הפוסקים בהל' פסח בדין נטל"פ באיסור חמץ, דיש שאסרו ויש שהתירו, ושורש המחלוקת היא, דהמתירים סוברים דהיתר נטל"פ הוא רק משום דהוי כאילו האיסור נסרח ונעשה כעפר ולכן אינו אסור בפסח, והאוסרים סוברים דנטל"פ לא נעשה כעפר ורק אינו נותן טעם לשבח ולכן אינו אסור.

ומעתה כתב הפמ"ג דדעת הב"ח שכתב דאם עבר מעל"ע מזמן בליעת החלב אין הכף אוסרת, תתבאר אם יסבור כהט"ז [בסי' קה] שאם הופרדו הבשר והחלב זה מזה הותרו, וגם יסבור דנטל"פ נחשב כעפר, ולכן אם החלב שבכף נטל"פ הרי הוא כעפר, והרי זה כאילו נשאר בכף בלוע של בשר ללא חלב.

אמנם הפמ"ג עצמו מציין שהב"ח [סי' צב ס"ו] נקט כהש"ך [סימן קה] שאיסור בשר בחלב הוא אף אם נפרדו זה מזה, וזה סותר למה שדין לעיל לבאר בשיטת הב"ח.

ג. רע"א [גליון השו"ע] כתב שטעמו של הב"ח שאם החלב נפגם אין הכף אוסרת, הוא מטעם הדין הנאמר בדיני חני"ג דאין הנאסר יכול לאסור במקום שהאוסר אינו יכול לאסור, וה"נ אין הבשר אוסר במקום שהחלב [הגורם לו את האיסור] אינו יכול לאסור, וכיון שהחלב נותן טעם לפגם ואינו יכול לאסור, לכן גם הבשר אינו אסור. וכתב רע"א דאפשר שהש"ך סובר דסברא זו של אין הנאסר, נאמרת רק בדין חני"ג בשאר איסורים ולא בבשר בחלב.

ד. החוו"ד [ס"ק ו] כתב שטעמו של הב"ח הוא, שהבשר הבלוע בכף אינו נעשה נבילה משום שני טעמים של התה"ד שהובאו לעיל [סעיף ב], דכל זמן שהכף בתוך התבשיל אין הבשר שנכנס לתוכה נעשה נבילה משום שהוא מקושר לשאר הבשר שבקדירה, ואחר שהוציאו את

קנין הלכה

השו"ע כתב שאם אין שישים אסור הכל בהנאה ואפילו הקדירה, ומ"מ התיר ליתן פירות או צונן בקדירה כיון שאינו נהנה מגוף האיסור. ועיין ברמ"א [סי' קכא סעיף ה'] שכתב שההיתר להשתמש בצונן בקדירה שבלוע בה איסור הוא רק בדרך עראי ולא בקביעות, שמא ימעה וישתמש בחמין. [ובכלי חרס אסרו גם בדרך עראי כיון שאין לו תקנה בהנעלה]. והנה לשון הרמ"א שם היא שההיתר בדרך עראי הוא כשהאדם נמצא בדרך או בבית נכרי, ומשמע שבבית ישראל אין היתר להשתמש אף בדרך עראי, וכ"כ היד יהודה [פי' הקצר אות כא], והחכמת אדם התיר אף בבית ישראל, כל שאינו משתמש בכלי הזה בקביעות.

הש"ך [ס"ק יא] הביא את מחלוקת הפוסקים בקדירה שנאסרה בהנאה, ואח"כ עבר מעת לעת וביישל בה מאכל, באופן שהבלוע בקדירה נמל"פ, דהאו"ז, והג"א, והיש"ש הצריכו שישלך דמו הנאת השימוש בקדירה לנהר. ובספר או"ה ובתורת חמאת, והפר"ח והיד יהודה הקלו בזה. שורש המחלוקת הוא בביאור בסוגיא דע"ז [דף לב] בחרם הדרייני, והיש"ש למד משם לאיסור, והיד יהודה [ס"ק מז] האריך בסוגיא הנ"ל והתיר.

ועיין בפמ"ג [שפ"ד ס"ק יא] שהביא מספר מנחת יעקב שכתב טעם אחר להצריך השלכת הנאה לנהר, דהא לולי הבשר והחלב הבלועים היה נבלע חלק מהתבשיל שלו, ונמצא דנהנה מהבב"ח האסורים בהנאה. וכתב הפמ"ג דלפי"ז אם הקדירה כבר היתה בלועה משאר דברים קודם שביישל בה בשר בחלב, לא יצטרך להשליך הנאה. [גם צ"ע דלפי המנחת יעקב אין הגידון על הנאת השימוש בקדירה אלא על ההנאה שלא נבלע התבשיל, ולא משמע כן באו"ז ובהג"א]. ולדינא כתב הפמ"ג דאין לגעור בהמיקל.

המ"ז [ס"ק ד] הביא את דברי התו"ח והשערי דורא שמותר גם לחמם מים לצורך חפיפת הראש בקדירה זו שנאסרה בהנאה, דאין זה נהנה מהאיסור הבלוע בכלי, והרש"ל חלק ע"ז. הכרתי ופלתי כתב לאסור זאת משום שנמצא מבשל בשר בחלב. ולכאורה י"ל דהתו"ח סובר דאין בישול אחר בישול בבשר בחלב, אחר שכבר נתבשלו יחד [עיין לעיל סי' פז]. ובספר בדי השולחן [ביאורים עמ' רנא] דן לומר עוד, דלפי הפמ"ג שאין איסור בב"ח דאורייתא בתערובת של טעמים, ממילא י"ל דאין בזה איסור בישול.

סעיף ד

כאשר הכף החולבת אינה בת יומה אין היא אוסרת את הקדירה ואת התבשיל אף באופן שאין שישים נגד החלב הבלוע בכף, דנותן טעם לפגם שרי. והכף עצמה אסורה בין עם בשר ובין עם חלב, עם בשר אסורה משום שהיא בלועה מחלב וגרינין אינו בן יומו אטו בן יומו, ועם חלב אסורה משום שכאשר תחבה בבשר נבלע בה בשר.

והא דהתבשיל והקדירה מותרים ולא אמרינן דנגזור אינו בן יומו אטו בן יומו, [והרי אם הכף היתה בת יומה היתה אוסרת את התבשיל ואת הקדירה], כתב הב"י בשם התוס' והרא"ש [ע"ז דף עו], דלא גזרו אטו בן יומו אלא בכלי שנבלע בו המאכל בעודו מושבח ואח"כ נפגם, אך אם מתחילה נבלע בפגמו לא גזרו כלל.

סעיף ה

יש ללמוד בסעיף הזה גם את דברי הט"ז בדף האחרון ואת דברי הש"ך בקונטרס אחרון. [נדפסו בסוף השו"ע, ובשו"ע בהוצאות החדשות נדפסו הדברים בתוך ילקוט המפרשים].

מקור הדין של השו"ע בהגהות הסמ"ק המובאת בב"י. והפוסקים נתקשו בדברים אלו וכפי שיבואר להלן.

קנין הלכה

מה שהביא השו"ע מהסמ"ק שאין להשתמש בקדירה שנתחבו בה כף חולבת וכף בשרית בזה אחר זה לא בשר ולא חלב, הקשו הפוסקים הרי יש בזה היתר של נ"ט בר נ"ט, דמהחלב לכף ומהכף למים הוי נ"ט בר נ"ט¹³. [ואכן לענין בדעיבה כתב הרמ"א דאם בישל בקדירה בשר או חלב, אין בזה איסור משום דהוי נ"ט בר נ"ט]. והוסיף הש"ך, דאף לפי המחמירים בנ"ט בר נ"ט בנתבשלו [שיטת הריב"ן, שהרמ"א (סי' צה ס"ב) החמיר כמותו לכתחילה], מ"מ הכא יודו להקל כיון שהטעם בלוע בכלי ולא באוכל, וצ"ח הש"ך לדברי הרא"ש [פרק כל שעה] שהיקל בכעין זה מהטעם הנ"ל שהטעם של נ"ט בר נ"ט בלוע בכלי ולא באוכל. עוד הוסיף הש"ך דכיון דאיכא כאן ג' נ"ט, מהחלב לכף ומהכף למהמאכל ומהמאכל לקדירה, לכן לכו"ע שרי.

(א) כתב הט"ז [ס"ק ו] בשם התורת חמאת שדין זה של השו"ע הוא רק איסור לכתחילה, והוא נובע מהדינים המובאים ברמ"א [בהמשך סעיף זה], שאם תחב בקדירה חלבית שמתבשל בה מאכל סתמי כף בשרית, ואחד מהם אינו בן יומו, אוסרים את הכלי שאינו בן יומו. וכתב הט"ז דטעם האוסרים [של הכלי שאינו בן יומו] הוא מחמת הדין האחר המובא שם ברמ"א בציור הנ"ל, דנותנים את המאכל הסתמי בכלי שהוא כמין הכלי שהוא בן יומו, והיינו שהחמירו לכתחילה שלא לסמוך בזה על היתר נ"ט בר נ"ט, ומכח זה אסרו את הכלי שאינו בן יומו, שלא יראה כרתת דסתרי, [והיינו דהואיל ומקפידים על המאכל לראותו כבשרי או כחלבי, ממילא הכלי שאינו בן יומו ג"כ נחשב כמין המאכל], ומעתה פי' התו"ח דה"נ החמירו בדין של השו"ע גבי התוחב בקדירה סתמית ב' כפות בזה אחר זה, שלא לסמוך לכתחילה על היתר דנ"ט בר נ"ט. ועיין להלן בט"ז [ס"ק ט] שכתב דכיון שהדין של הרמ"א הוא חומרא בעלמא, א"כ לפי הבנת התו"ח הנ"ל גם דינו של השו"ע הוא חומרא בעלמא.

והש"ך בנקודות הכסף הקשה על ביאור זה של התו"ח והט"ז בדברי השו"ע, דהא הב"י הביא את הדין המובא בשו"ע [בתוחב ב' כפות בזה אחר זה] בשם הסמ"ק, וא"כ אין זה חומרא בעלמא, שהרי הסמ"ק כתב דבריו מן הדין ולא כחומרא בעלמא.

(ב) הדרכי משה [סוס"ק ו] מבאר דהסמ"ק סובר דנ"ט בר נ"ט תוך מעל"ע אסור לכתחילה, כשם שאסרו נטל"פ לכתחילה. וכן כתב הט"ז בדף האחרון, עיי"ש שהביא מדברי הסמ"ק בהלכות הגעלה, שמבואר מדבריו דלכתחילה אין סומכין על היתר דנ"ט בר נ"ט, [ולכן כתב הסמ"ק דלכתחילה אין מוגעילין כלי חלבי או בשרי בן יומו, שלא לגרום נ"ט בר נ"ט לכתחילה].¹⁴

ביאורים והערות

הכף מהתבשיל נעשתה כלי שני, ועוד שיש שיטות שבלוע בכלי אינו נעשה נבילה, ולכן הבשר אינו אסור, וכל מה שבאנו לאסור את הכף הוא מצד החלב שבלוע בכף, ולכן אם עבר מעת לעת מהחלב אין איסור. ורע"א [הגה"ה על החו"ד] השיג על דברי החו"ד האלו, דאין סומכין על ב' טעמי התה"ד הנ"ל אלא בדרבנן בתערובת מב"מ, משא"כ הכא הוי תערובת מבש"מ.

13. ולפי הבנת הש"ך [ס"ק טו] בדברי הגהת הסמ"ק, נמצא שרבינו פרץ עצמו [שהוא בעל הגהות הסמ"ק] הקשה זאת על מורו הר"י [בעל הסמ"ק], ובב"י משמע שלא פירש שיש כאן מחלוקת. [והט"ז בדף האחרון פירש, דרבינו פרץ אמנם חלק על הסמ"ק אך רק באופן שהכף הבשרית נתחבה אחרי מעל"ע מהחלבית, אך אם נתחבה בתוך מעל"ע לכף החלבית מודה הר"פ להסמ"ק].

14. והיינו שכאשר מגעיל את הכלי שהוא בן יומו, יוצא הבלוע בו אל המים ואח"כ חוזר ונבלע בו, ונמצא שהכלי הזה הוא בגדר נ"ט בר נ"ט. [אמנם הש"ך [ס"ק טו] הביא מהרא"ש (בפרק כל שעה) שמותר לעשות כן בכלי חמץ ולא חשש לעשיית נ"ט בר נ"ט לכתחילה. והט"ז הביא מהסמ"ק שחילק בין הגעלת כלי חמץ שהיא לפי שעה, לבין הגעלת כלי בשר או חלב].

קנין הלכה

עוד הביא הט"ז מדברי הב"י [סי' צה] שכתב ברעת הסמ"ק, דבעיקר דין נ"ט בר נ"ט של דגים שעלו בקערה אין לאוכלן לכתחילה בכוח רק אם כבר נתערבו. ומעתה נקט הט"ז דגם הדין המוכח בשו"ע בשם הסמ"ק, דאין להשתמש בקדירה זו לחלב או לבשר רק למאכלים סתמיים, נובע מהא דאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה.¹⁵ וסובר הט"ז דגם דין זה שאנו אומרים שלא לבשל בקדירה בשר או חלב רק מאכלים סתמיים הוא דין לכתחילה. והש"ך בקונטרס אחרון חולק וסובר דזה חשוב כדעבד.

שיטת הש"ך

הש"ך עצמו חולק על השו"ע, ותורף דבריו הוא שרבינו פרץ חלק על דינו של הסמ"ק ולא אסר את הקדירה לבשר ולחלב, ומעמו משום דהוי נ"ט בר נ"ט.¹⁶ ואמנם דייק הש"ך מלשון הר"פ שמודה הוא דאין להשתמש בקדירה לכתחילה לחלב, שהרי כתב שמותר להשתמש בה בשר, ומשמע שאין להשתמש בה חלב, וכן כתב באו"ה [כלל לה דין יא]. ומבאר הש"ך שהר"פ כתב כאן דין נוסף, דמתוך שקדירה זו חדשה היא, ועתיד היא לייחדה לבשר או לחלב, לכן לכתחילה יש לייחדה לבשר ולקובעה בקדירה בשרית הואיל ונבלע בה טעם הבשר אחרי טעם החלב, ויותר נשאר בה טעם האחרון מן הראשון. וכשיטת הש"ך נקטו גם הפר"ח והגר"א [ס"ק מז], וכן פסק החכמ"א [כלל מח ס"ג]. עוד מבואר בש"ך דאף באופן שתחב לקדירה החדשה רק כף אחת, חולבת או בשרית, צריך לקבוע את הקדירה להיותה כמין הכף הזו, והטעם כנ"ל דכיון שצריך הוא לקבוע לקדירה זו איזה מין, יקבענה לכתחילה למין הכף שנתחבה לה [אף שלענין דיעבד אין קדירה זו נחשבת חלבית או בשרית].

העולה לדינא מדברי השו"ע, הט"ז והש"ך:

- א. קדירה חדשה שבישל בה מים או ירקות ותחב בה כף בת יומה חלבית או בשרית, ואין שישים בתבשיל נגד הכף, כתבו הט"ז והש"ך דאין להשתמש בקדירה זו לכתחילה אלא כמין הכף הזו, וכבר נתפרש כן בספר או"ה [כלל לה דין יא]. לדעת הט"ז אין זה מן הדין אלא חומרא, [ועיין לעיל מה שהבאנו מהט"ז בדף האחרון], ולדעת הש"ך הרי זה דין לכתחילה.
- ב. קדירה חדשה שבישל בה מים או ירקות ותחב בה כף חולבת בת יומה [ואין ס' נגדה], ואח"כ בישל שוב מים או ירקות ותחב בה כף בשרית בת יומה [ואין ס' נגדה], כתב השו"ע שמעתה אין להשתמש בקדירה הזו בשר או חלב

ביאורים והערות

15. ולכאורה נמצא שהט"ז בדף האחרון חזר בו ממה שביאר את דברי השו"ע כהתו"ח, [הביאור הראשון הנ"ל של הט"ז שדין השו"ע נובע מהחומרות שברמ"א], ומבאר את דין השו"ע מטעם אחר, מחמת דינו של הסמ"ק. [ואולי כוונת הט"ז היא דנהי דעיקר דינו של השו"ע הוא מהסמ"ק, וטעמו משום דאין עושין נ"ט בר נ"ט לכתחילה, מ"מ להלכה לא נקטינן הכי, אלא שרינן לכתחילה לאכול את הדגים בכוח, וכמו שכתב הט"ז עצמו (סי' צה ס"ק ד), וכן נקטו הד"מ והפרישה והב"ח שם, ולכן הוצרכו התו"ח והט"ז לכתוב טעם אחר בביאור דין השו"ע הנ"ל. אמנם הט"ז בדף האחרון סתם וכתב דאף לפי מה שנקט בס"י צה דמותר לאכול את הדגים בכוח לכתחילה, מ"מ הכא שהוא ע"י בישול יש להחמיר לכתחילה, ולפי"ז האיסור הוא מן הדין ולא רק חומרא בעלמא].

16. והנה הר"פ נקט בלשונו דתחיבת הכף הבשרית למים היתה אחרי מעת לעת מתחיבת הכף החלבית, והט"ז בדף האחרון דייק מזה שאם תחב את הכף הבשרית בתוך מעל"ע לתחיבת הכף החלבית היה בזה איסור, והיינו דהסכים (ר"פ) לדינו של הסמ"ק שאין להשתמש בקדירה לבשר ולחלב, והש"ך בקו"א נדחק לומר שדברי הר"פ אלו אינם בדוקא.

קנין הלכה

רק מאכלים סתמיים. המ"ז הסכים לדין זה עכ"פ באופן שתחיבת הכף הפשרית היתה תוך מעל"ע לתחיבת הכף החולבת, אבל הש"ך חולק וסובר דבאופן זה מותר להשתמש בקדירה כמין הכף האחרונה, כיון שדין זה הוא לכתחילה, ואין לאסור נ"ט בר נ"ט לכתחילה, וכל האיסור הוא משום שבלאו הכי עתיד לקבוע בשר או חלב לקדירה זו. ועיין בפמ"ג [שפ"ד ס"ק כא] שכתב דמצד המנהג ראוי לחוש לדברי המ"ז על השו"ע ולדברי המ"ז בדרך האחרון ולאסור בב' כפות.

- ג. קדירה בשרית שאינה בת יומה שתחב בה כף חלבית בת יומה ואין ס' נגד הכף, בין להמ"ז ובין להש"ך נשאת הקדירה בשרית, ואין בר נ"ט של הכף פוגם בעיקר שמה של הקדירה שיש בה טעם גמור של בשר אף אם אינו בן יומו, [וה"ה איפכא בקדירה חולבת].¹⁷
- אמנם על דין זה נאמרו חומרות הרמ"א שהקדירה נאסרת ואין להשתמש בה אף למאכלים סתמיים, וגם אין לאכול את המאכל אלא כמין הכף.
- ד. קדירה חדשה שתחב בה כף חולבת ואח"כ בישל בה בשר, בשו"ע ובמ"ז לא התפרש הדין, אך לכאורה יאסרו בזה בין לבשר ובין לחלב, דלא עדיף מאשר אם היו תוחבים בה עתה כף בשרית בת יומה. והש"ך כתב דבכה"ג ינהג בקדירה זו כקדירה בשרית.
- ה. קדירה בשרית שאינה בת יומה ובישל בה עכשיו חלב, לכו"ע אסור מן הדין לבשל בקדירה זו בשר [מחמת טעם החלב הבלוע בה], וכן אסור לבשל בה חלב [שהרי זו קדירה בשרית, ואף שהוא נמל"פ מ"מ אסור לכתחילה]. ומחמת החומרא שברמ"א נאסרת הקדירה לגמרי, אף למאכלים סתמיים.

ביאור דברי השו"ע

- כתב השו"ע "אבל שאר דברים מותר לבשל מאחר שהיתה חדשה שלא בישלו בה מעולם". ונחלקו הש"ך והמ"ז בביאורו:
- (א) הש"ך מבאר דכוונת השו"ע לומר, שאם הקדירה לא היתה חדשה אלא היתה בשרית או חלבית היה אסור לבשל בה גם שאר דברים, והיינו שבכה"ג מחמירין שהכף הנגדית אוסרת הכל. והש"ך תמה על זה, דהא דעת השו"ע [סי' צה ס"ג] דכלי בשר וחלב שהודחו יחד מותרים, וגם סובר השו"ע [סי' צה ס"ב] דנ"ט בר נ"ט שרי גם בנתבשלו, וא"כ צ"ע למה נאסרה הקדירה.
- (ב) המ"ז [בדרך האחרון] מפרש שכוונת השו"ע היא, דאם היתה הקדירה בשרית או חלבית לא היתה תחיבת הכף הנגדית אוסרת כלל, דכיון שבלוע בה טעם ראשון של בשר או חלב, אין בר נ"ט של הכף מזיקה כלל [אף כשהקדירה אינה בת יומה], ולפי"ז השו"ע בא לאפוקי מהאיסור הכתוב ברישא, שאם לא היתה הקדירה חדשה לא היינו אוסרין לבשר ולחלב, אלא הקדירה היתה נשאת בדינה.

חומרות הרמ"א

קדירת בשר שאינה בת יומה שבישלו בה ירקות ותחבו בה כף חולבת בת יומה

כתב הרמ"א שאם בישלו ירקות בקדירת בשר שאינה בת יומה ותחבו בה כף חולבת בת יומה, [או איפכא שהקדירה בת יומה והכף אינה בת יומה], אין בזה איסור מן הדין, [שהרי הכלי שאינו בן יומו אינו אוסר, ונמצא שהפליטה היוצאת מן הכלי שהוא

❦ ביאורים והערות ❦

17. ובמקרה שהקדירה והכף בנות יומן ואין ס' נגד הכף, נחלקו השו"ע והרמ"א [בסי' צה ס"ג] דלהשו"ע יקפיד להשתמש עם הקדירה כמין שהיה לה מקודם ולהרמ"א הכל אסור מדינא, מדין בישול בב"ח.

קנין הלכה

- בן יומו נחשבת נ"ט בר נ"ט ונקלשת, ראינה פוגמת טעם נגדי שיאסרנה], אך נהג להחמיר בזה שתי חומרות:
- א. לאכול את המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו, והיינו שאם הכף חולבת היא בת יומה, ליתן למאכל דין מאכל חלבי, ויבואר עוד להלן.
- ב. וכן נהגו לאסור את הכלי שאינו בן יומו, ולכן אם הקדירה אינה בת יומה הרי היא אסורה בשימוש, אף לבישול מאכלים סתמיים, וכתב הרמ"א שאין זה אלא חומרא בעלמא אך מן הדין הכל שרי.

ביאור שתי החומרות

(א) בביאור החומרא הראשונה לאכול את המאכל כמין הכלי שהוא בן יומו, עיין ש"ך [ס"ק יח] שכתב דכוונת הרמ"א לאכול את המאכל בכלי חלבי, ולא בכלי בשרי. אך לענין אכילת המאכל עם בשר ה"ז אסור לכתחילה מדינא, שהרי בסי' צה [ס"ב] חשב הרמ"א לכתחילה לאסור בנתבשלו. וכדברי הש"ך כתבו לדינא גם החוות דעת [חידושים ס"ק טז] והחכמת אדם [כלל מח דין יא].

ועיין בש"ך [ס"ק יח] שכתב דטעם החומרא הוא משום דיש כאן קדירה בשרית וכלי חלבי בתבשיל סתמי, וכל כה"ג אם היו שניהם בני יומם היה בזה איסור מן הדין לדעת הרמ"א [סי' צה ס"ג], ולכן נהגו להחמיר אף כשאחד מהן אינו בן יומו, שלא יטעו להתיר אף בבן יומו. [ואף שלענין הדחת כלים לא החמיר הרמ"א אם אחד מהן אינו בן יומו, כתב הש"ך דצ"ל דהכא דהוי בבישול (ולא בהדחת כלים) החמירו טפיל].

ועיין ברע"א בשם התפארת למשה שכתב דאין לערות מהתבשיל הזה בעודו רותח לכלי שהוא כמין הכלי בן יומו, אלא ימתין עד שיצטנן ואז יעבירו לאותו כלי. והטעם משום דכלל המנהג שנהגו לחוש בציור הזה לטעם הפגום שנתערב [שמא יתירו גם כשאינו פגום], א"כ ה"נ הוי כמערה תבשיל סתמי רותח מכלי חלבי בן יומו לכלי בשרי בן יומו, שאסר בזה הרמ"א [סי' צה ס"ג] את הכלי התחתון אף בדיעבד, ה"נ מחמת המנהג יש להחמיר לערות עד שיצטנן [או שיטול במצקת סתמית ויתן בכלי האחר].

(ב) החומרא הנוספת שכתב הרמ"א בציור הנ"ל, [שנתבשל תבשיל סתמי בקדירה שאינה בת יומה ותחב בה כף בת יומה, או איפכא שהקדירה בת יומה, והכף אינו ב"י] היא דנהגו לאסור לגמרי את הכלי שאינו בן יומו, [והיינו דטעון הגעלה, ואם הוא כלי חרס אין לו תקנה (פמ"ג מ"ז ס"ק ו)], דאף שמן הדין כלי זה מותר, שהרי הטעם הנכנס אליו מהכלי האחר הוא נ"ט שלישי בשני כלים, ואין חוששין לזה כלל מדינא, מ"מ נהגו לאסור את הכלי. בטעם חומרא זו מצינו כמה ביאורים:

(א) ה"ז [ס"ק ו וכן בסי' צה ס"ק ט] כתב שהוא נובע מהחומרא הראשונה שכתב הרמ"א, דמתוך שהחמיר לנהוג במאכל כמין הכלי שהוא בן יומו ומערין אותו לתוך כלי זה, לכן אין נכון להתיר את הכלי שאינו בן יומו. ולכאורה כוונתו שהרואה יטעה להשתמש בכלי הזה כמין הכלי שמערין לתוכו. 18

ביאורים והערות

18. חשב זה שייך רק לגבי הכלי שאינו בן יומו, משא"כ לגבי הכלי שהוא בן יומו אין סיבה לחוש ולאסור, דהא נוהגין במאכל כמו הכלי הזה שהוא בן יומו. והנה הש"ך [סוס"ק כא] כתב דכיון שהוא דרך בישול החמירו טפיל [לאסור הכלי שאינו ב"י], משא"כ לגבי הדחת כלים שלא אסרו הכלי שאינו ב"י אלא הכל מותר, ואין הש"ך כותב בזה טעם לעיקר החומרא שהחמירו על הכלי שאינו ב"י, אלא רק מחלק בין חומרת הרמ"א הכא ובין מה שהיקל הרמ"א בסי' צה [ס"ג].
- ועיין בינת אדם סוף אות מז [ס"ה] שכתב דהטעם שאסרו את הכלי שאינו ב"י, הוא משום דחוששין לשיטת הר"ן בכלי בשר וחלב שהודחו

(ב) החו"ד כתב [סי' צה ס"ק י] ששורש המנהג הוא לאסור כלי שקיבל מעם קלוש של נ"ט בר נ"ט ע"י בישול. [וצ"ל
 דהא דלא גזרו מנהג זה לגבי הכלי שהוא בן יומו, הוא משום שהמעם של הכלי שאינו ב"י פגום, ולכן לא אסרו את
 הכלי ב"י].¹⁹

כתב החכמת אדם [כלל מח ס"א] דכיון שאיסורו של הכלי הזה אינו אלא חומרא בעלמא, לכן אם חזר ותחבו בקדירה אחרת
 אין הוא אוסר.

עיין ש"ך [סי' צג ס"ק ג] שכתב דמתוך מנהג זה שנהגו לאסור את הכלי שאינו בן יומו [שבילע את הטעם מהכלי בן יומו], ה"ה
 וכל שכן שיש לאסור אם בישל חלב בקדירה בשרית שאינה בת יומה, או אם תחב כף בשרית שאינה בת יומה לתוך תבשיל
 חלב, שבציור זה נכנס לכלי שאינו ב"י טעם גמור של החלב.
 ואף שבשו"ע [סי' צג] מבואר שבציור זה מותר להשתמש בכלי למאכלים סתמיים, ורק בשר או חלב אסור לבשל בו, היינו מדינא,
 אך מחמת מנהג החומרא של הרמ"א יש לאסור את הכלי הנ"ל לגמרי.

כתב בספר יד יהודה [פירוש הקצר אות לה] דכיון שכל עיקר חומרת הרמ"א אינו מן הדין, לכן אם יש צירוף נוסף יש להקל.²⁰

חומרת הרמ"א כשנתבשלו מים בקדירה

כתב הש"ך [ס"ק יט] דאם בישל מים בקדירה בשרית שאינה בת יומה, ותחב בהם כף חלבית בת יומה [או איפכא] נאסרים
 המים, כיון שהמים אינם מאכל ואין דנים אותם כדיעבד אלא כלתחילה, נמל"פ אסור לכתחילה.²¹
 הש"ך למד זאת מדברי הרמ"א [סי' צה ס"ג] בדיון קערות בשר וחלב שהודחו ביחד, דאם אחד מהם אינו ב"י אין הכלים נאסרים
 אך המים אסורים, וכמו כלי שבילע איסור ונעשה נמל"פ דיש בזה איסור לכתחילה.²²
 [ועיין ש"ך [סי' צה ס"ק יד] שכתב שהמים אינם אסורים מדינא, דרק בכלי אסור נמל"פ הואיל ובלע בו הטעם ואח"כ נפגם,
 משא"כ במים].

❦ ביאורים והערות ❦

- יחד, דחיישינן שמא נתערבו הפליטות שלא ע"י המים. ולכאורה הדברים צ"ב דמ"מ אין זו סיבה לאסור כשאחד הכלים אינו בן יומו, דאז
 אין פליטתו אוסרת בתוך המים, ואם גזרו בזה אטו בן יומו, א"כ יאסר גם הכלי שהוא בן יומו.
19. ובספר יד יהודה [פירוש הקצר אות לד] כתב דהטעם הוא משום דגזרינן אינו בן יומו אטו בן יומו, ואם היתה הכף בת יומה היתה
 נאסרת, כדין כלים שהודחו יחד שהרמ"א אוסרם [סי' צה ס"ג]. ומה שלא גזרו לאסור ממילא גם את הכלי השני ואת המאכל, הוא משום
 דלא גזרינן אינו בן יומו אטו בן יומו אלא לענין הכלי עצמו, ולא לענין הכלי האחר או המאכל.
20. ועיין בספר בדי השולחן [ציונים אות קנג] שכתב להעיר ע"ז, דבשורת בית שלמה [סי' קסז] כתב את חומרת הרמ"א לאסור הכלי
 שאינו ב"י בצירוף שהתבשיל הסתמי הוא דבר גוש בכלי שני, ולכאורה לפי היד יהודה יש להקל בזה, דעיקר איסור דבר גוש בכלי שני
 שנוי במחלוקת.
21. עיין דרכ"ת [ס"ק טז] שהביא מחלוקת האחרונים אם המים אסורים אף כששני הכלים אינם בני יומם, דבהגהות מהרש"ק התייר את
 המים, ובספר חמודי דניאל אסר, דסוף סוף אסרינן בזה אטו בן יומו.
22. ועיין פמ"ג [ש"ד ס"ק יט] שהעיר, דבסי' קכב [ס"ו] לגבי מים שנתבשלו בכלי של נכרי שאינו בן יומו חילק הרמ"א [ומקורו בשערי
 דורא] בין אם נתבשלו כדי לשתות אותם, שבזה מותרים המים דהוי כדיעבד, ובין אם נתבשלו לצורך נתינתם בקמח וללוש בהם, דזה הוי
 כלתחילה, כיון שאינו בא לשתות את המים כפי שהם, ואילו בנ"ד אסר הש"ך בסתמא בכל גוונא, ומשמע אף בהוחמו לשתיה. וכתב
 הפמ"ג דצ"ל שבכלי של נכרי שאינו שכיח הקלו טפי, משא"כ בכלי של ישראל דשכיח טפי בזה אסרו בכל גוונא, אף כשחיים את המים
 ע"מ לשתותם.

קנין הלכה

והנה המ"ז [ס"ק ט] כתב שלגבי מים לא שייכא חומרת הרמ"א לאסור הכלי שאינו בן יומו, דמתוך שהמים אסורים בשימוש ממילא לא יערו אותם לכלי שהוא כמין הכלי בן יומו, ואין מקום לטעות, ולכן גם הכלי שאינו ב"י נשאר בהיתירו, וכיאר בזה המ"ז את מש"כ הרמ"א שבכלי שאינו ב"י אין חומרא בהדחת כלים. אמנם מהש"ך [ס"ק יח] משמע שאינו סובר להקל בזה, עיי"ש שהקשה מהרמ"א [סי' צה] למה לא אסר בהדחת כלים את הכלי שאינו ב"י, ולא תירץ דמים שאני, ומשמע דס"ל שאף שהמים אסורים מ"מ הכלי שאינו ב"י אסור מחמת המנהג. [וכ"כ בסמיני תורת חמאת הובא בספר בדי השולחן]. ועיין פמ"ג [מ"ז סוס"ק ט] שהביא את המחלוקת הזו בין המ"ז לש"ך, וסיים שלענין ערב שבת בשעת הדחק יש לסמוך על המ"ז ולהשתמש בכלי שאינו ב"י. [והוסף דמעתה יוכל להשתמש בו לעולם, דכל שהותר לערב שבת שרי לעולם הואיל ואשתרי אשתרי, דלא מסתבר לחזור ולאסור אחר השבת].

חומרת הרמ"א - כשיש שישים בתבשיל כנגד הכף

כתב הש"ך [ס"ק יז] שדברי הרמ"א שנוהגין להחמיר בנידון קדירה שתחבו בה כף [והקדירה או הכף אינן בני יומן], לא נאמרו באופן שיש שישים בתבשיל כנגד הכף, דכשיש שישים אין איסור אפילו הכף והקדירה בנות יומן. ולפום ריהטא כוונת הש"ך היא דשתי החומרות של הרמ"א אינן נוהגות כשיש שישים, והיינו דהכל מותר, ויכול לאכול את המאכל בין בכף בשרי ובין בכף חלבי, רק לא יאכלנו עם חלב [כשהקדירה בשרית], משום שלענין נתבשלו מחמרינן לכתחילה [כמבואר ברמ"א סי' צה ס"ב] והכלים אינם אסורים, וכן כתב הפמ"ג [מ"ז סוס"ק ז ד"ה ודע].²³ והחוות דעת [ס"ק י] כתב דנראה שהש"ך מתייחס כאן רק לענין החומרא הראשונה של הרמ"א, והיינו דכשיש שישים יכול לאכול המאכל באיזה כלי שירצה, אך לענין החומרא האחרת [שהכלי שאינו ב"י אסור] אין להקל אם הכף אינה בת יומה, דלגבי הכף אין צד קולא בזה שיש שישים נגדה שהרי אין שישים נגד הקדירה.²⁴

עיינן מ"ז [ס"ק ח] שהקשה דלפי הטעם הראשון באיסור קערות שהודחו יחד, שהוא משום דחיישינן שהקערות בולעות זו מזו שלא באמצעות המים והו"ל טעם שני באיסורא, א"כ ה"נ יש לאסור את הכף אף כשיש שישים כנגדה, שמא הכף נגעה בקדירה וקיבלה טעם שני באיסור. וכתב המ"ז דצ"ל דסמך כאן הרמ"א על הטעם השני שאמרו בנידון דקערות. והפמ"ג [מ"ז ס"ק ז] העיר, דהמ"ז גופיה [צה ס"ק ט] לא ברירא ליה מה הטעם העיקרי לאסור כלים שהודחו יחד, וכתב הפמ"ג דצריך לדחוק דאיירי באופן שידע בודאי שלא נגעה הכף בקדירה.

חומרת התורת חמאת

המ"ז [ס"ק ח] והש"ך [ס"ק יח] מביאים שהתורת חמאת נקט שאין לאכול את המאכל הסתמי [שנתבשל בקדירה בשרית ותחב בה כף חלבית כשאחד מהן אינו בן יומו] לא עם בשר ולא עם חלב, אך לגבי הכלים אין להקפיד, והיינו שיכול לאוכלו בין בכלי חלבי ובין בכלי בשרי.

ביאורים והערות

23. ומה שכתב הפמ"ג [שם בסוף הדברים] לאסור הכלי שאינו בן יומו משום דלא פלוג, קאי לכאורה על הציור האחר שהביא שם. וע"ע בפמ"ג [ש"ד ס"ק יז] שכתב שלכאורה באופן זה ראוי לאכול את המאכל כמין הקדירה שאינה בת יומה משום דנותן טעם לפגם אסור לכתחילה, אך במ"ז [ס"ק ז הנ"ל] התיר בכל כלי.

24. לכאורה החו"ד אזיל לשיטתו [סי' צה ס"ק י שהובאה לעיל] שנקט שטעם האיסור על הכלי שאינו ב"י, הוא משום שבלע נ"ט בר נ"ט של טעם משובח של הכלי האחר, ולענין כלים מחמרינן לכתחילה בנ"ט בר נ"ט דרך בישול. ולפי טעם זה, אכן אין שום קולא בזה שיש שישים נגד הכף. אך לפי הטעמים האחרים שהובאו לעיל [טעמו של המ"ז שהרואה יטעה, א"נ טעמו של היד יהודה דגזרו אינו ב"י אטו ב"י], כשיש שישים אין מקום לאיסור כלל.

קנין הלכה

והנה לענין מה שהיקל לאוכלו באיזה כלי שירצה אין נזהגין כן, אלא נזהגין כהרמ"א שאוכלין במין הכלי שהוא בן יומו, אך לענין מה שהחמיר התו"ח שלא לאכול את המאכל עם בשר או חלב, חומרא זו לא הובאה ברמ"א [אמנם גם לא התפרש איפכא ברמ"א]. והנה אם הכלי שהוא בן יומו הוא בשרי אין לאכול את המאכל לכתחילה עם חלב משום שבנתבשלו מחמרינן לכתחילה, וכמו שכתב הש"ך הנ"ל בתחילת הדברים, אך מה שהחמיר התו"ח שלא לאוכלו עם בשר, חומרא זו לא הובאה ברמ"א. מעמו של התו"ח הוא משום דלכתחילה מחמרינן גם בנמל"פ, דכיון שהמאכל קיבל טעם מהכלי החלבי שאינו ב"י, לכן לכתחילה אין לאוכלו עם בשר.

התו"ח למד את הנהגת החומרא הזו מהא דהחמירו במים שיאסרו כיון שאין כאן הפסד ממש, ולכן נקט דה"נ לגבי המאכל, כיון שאפשר לאוכלו בלא בשר ובלא חלב יש לנהוג חומרא לכתחילה.²⁵

להלכה: החוות דעת [חידושים ס"ק טז] נקט כהתו"ח, [וכ"כ בספר מנחת יעקב]. והחכמ"א [כלל מח דין יא] כתב שהדבר תלוי עד כמה האדם מקפיד עם מה יאכל, דאם מקפיד וחפץ לאוכלו דוקא עם בשר או חלב, רשאי לאוכלו עם בשר [אם הכלי שהוא ב"י בשרי], או עם חלב [אם הכלי ב"י הוא חלבי], ואם לא איכפת לו לאוכלו עם מאכלים סתמיים יעשה כן, דבכה"ג חיישינן לכתחילה גם לנמל"פ, וכדברי התו"ח.

הש"ך הקשה דברי התו"ח האלו נסתרים ממה שפסק הרמ"א [סימן צה ס"ב] שאם בישל דגים בכלי בשרי שאינו בן יומו דמותר לאוכלן בחלב לכתחילה, וא"כ ה"נ הכא לא נחוש לטעם היוצא מהכלי שאינו בן יומו. ועיין פמ"ג [ש"ד ס"ק יא] שהביא שבספר מנחת יעקב תירץ קושיא זו של הש"ך, דהתם יש הצטרפות של תרתי לטיבותא, דהוי נ"ט בר נ"ט וגם הוי נטל"פ, אך בנ"ד אין כ"כ קולא של נ"ט בר נ"ט, שהרי אם היתה הכף בת יומה היה הכל אסור לפי הרמ"א [סי' צה ס"ג] בכלי חלבי ובשרי שהודחו יחד, וא"כ עיקר ההיתר משום דהוי נטל"פ, ולכן אסר התו"ח לכתחילה.

שאלות לחזרה

יו"ד הלכות בשר בחלב סימן צד עד סעיף ה' מיוסדות על טור וב"י, שו"ע ט"ז וש"ך, נקוה"כ רעק"א ופתחי תשובה

סימן צד סעיף א

- א. כף חלבית בן יומו, שאינו ידוע כמה חלב בלעה, שתחבוה בקדירה של בשר, מהן שיטות הפוסקים שהובאו בטור ובב"י, אם משערין נגד כל הכף או רק נגד מה שתחב;
(1) בכף של עץ?
(2) בכף של מתכת?
(3) בכף של חרס?
(4) ומהן טעמיהם של הפוסקים?
(5) ובכמה משערים כשידוע כמה חלב בלעה הכף?
- ב. לדעת השו"ע והרמ"א, האם אמרינן בכף של מתכת חס מקצתו חס כולו?
ג. (1) אם אינו ברור לו עד כמה תחב הכף, בכמה משערין?
(2) אם אינו ניכר בכף כמה תחב, האם נאמן אדם לומר עד כמה תחב, ומה הטעם?
(3) והאם משערין רק מה שנתחב הכף בתוך התבשיל או בכל מה שנתחב בקדירה ואפילו למעלה מן התבשיל?
(4) מה הדין אם הכף אינו בן יומו בכלי ראשון?
- ד. אם עירה מכלי ראשון על הכלי שהיה מלוכלך, האם נחשב לכלי ראשון - כשהיה היד סולדת בו או לא?
- ה. כלי ראשון שעומד אצל האש, והיד סולדת בו או אין סולדת בו - האם נחשב לכלי ראשון?
ו. כף של חלב או של איסור שתחבוהו בקדירה של בשר אחר מעת לעת, אבל בתוך המעת לעת נשתמשו בו בכלי ראשון של מים, האם מחשבין המעת לעת מבישול המים או מבישול החלב או האיסור;
(1) כשהיה ששים במים?
(2) כשלא היה ששים במים?
- ז. קדירה שהרתיחו בה חלב ושהה שם החלב עד שנצטנן ולמחרתו בישלו בה בשר, האם מחשבין המעת לעת מגמר הרתיחה או מעת שנצטנן החלב?
- ח. כף מתכת של חלב בן יומו, שרק הכף נכנס לחלב ולא הידית, ותחבו את הידית של הכף לקדירה של בשר;
(1) האם צריך ששים נגד הידית או לא?
(2) ומה דין הכף?
(3) והאם יש נפק"מ אם כל הכלי חס שהיד סולדת בו?
- ט. באיזה אופן אמרינן לכו"ע חס מקצתו חס כולו, שצריך לשער נגד כל הכף?

סעיף ב

- י. אם תחב הכף בקדירה שני פעמים, ולא נודע בינתיים;
(1) האם צריך שני פעמים ששים או סגי בפעם אחת?
(2) אלו טעמים מצינו לשיטות הפוסקים אם צריך שני פעמים ששים או סגי בפעם אחת?
(3) ואיך פוסקים להלכה?
- יא. (1) אם תחב הכף בקדירה יותר משני פעמים, האם - לדעה זו - צריך ששים נגד כל פעם?
(2) ואם תחב הכף בקדירה שני פעמים ונודע בינתיים, האם צריך שני פעמים ששים או דסגי בפעם אחת, ומה הטעם?

סעיף ג

- יב. כתבו הטור והשו"ע, שאחר שתחבו את הכף החלבי בקדירה, ויש ששים בקדירה לבטל את הכף, הקדירה והתבשיל מותרים והכף אסורה.
אלו 4 טעמים כתב הב"י בשם הסמ"ק למה לא נחשב הששים שבקדירה כהגעלה לכף?
יג. אם הקדירה היתה בת יומה מבליעת בשר, אבל בשעה שתחב הכף לא היה בה רק מים או שאר דברים, האם גם בכה"ג נאסר הכף?

- יד. הא דנאסר הכף, האם רק לבשר או לחלב נאסרה או גם לשאר דברים, ומה הטעם?
- טו. מה הדין כשחזר ושוב תחב את הכף;
 (1) תוך מעת לעת משעת בישול החלב?
 (2) תוך מעת לעת משעת התחיבה הראשונה בקדירה?
- טז. אחר מעת לעת מהתחיבה הראשונה;
 (1) האם מותר לכתחילה לתוחבו בתבשיל?
 (2) ומה הדין בדיעבד?
- יז. (1) אם אין בקדירה ששים לבטל את הכף, מה דין הכף, הקדירה והתבשיל?
 (2) והאם מותר להשתמש עם הקדירה לדברי מאכל צוננים - לח או יבש, או אפי' בחמין שאינו לצורך אכילה כגון לרחיצה, ומה הטעם?
 (3) והאם מותר למכור הקדירה לנכרי?
- יח. אם בישלו דבר היתר בקדירה לאחר שנאסרה, תוך מעת לעת או אחר מעת לעת, מה דין המאכל, ומה דין הקדירה?
- יט. מאכל שנאסר, האם צריך לזורקו לאשפה או מותר להשליכו בפני הכלב?

סעיף ד

- כ. אם הכף החלבי שתחב לתוך הקדירה של בשר אינו בן יומו;
 (1) מה דין הקדירה והתבשיל?
 (2) האם מותר לכתחילה לתחוב הכף לבשר או לחלב או לשאר דברים?
 (3) בדיעבד כשתחבו תוך מעת לעת למין התחיבה הראשונה או למין הבלוע בו מתחילה או לשאר דברים, מה דינה?
- כא. כיון שאין הכף בן יומו, מה הנפק"מ בין הקדירה להכף, הא בשניהם טעם החלב פגום?
 כב. (1) תחב כף בן יומו לקדירה שאינה בת יומה, או להיפך, ובקדירה היו ירקות, מה דין הכף, המאכל והקדירה, ומה הטעם?
 (2) במקרה שגם הכף וגם הקדירה הם בני יומן, ויש ששים בקדירה נגד הכף, מה דין הכף, המאכל והקדירה?
- כג. האם מותר לתת איסור צונן בתוך כלי היתר, כשדרכו להשתמש בכלי בלא הדחה או בהדחה?

סעיף ה

- כד. קדירה חדשה שבישלו בה מים ותחבו בה כף חלבי, ושוב בישלו בה מים ותחבו בה כף בשרי, ושתי הכפות היו בני יומם ולא היה בשום פעם ששים נגד הכף, האם מותר להשתמש עם הקדירה לבשר או לחלב או לשאר דברים, ומה הטעם?
- כה. (1) האם הדין הנ"ל של הי"ר פרץ הוא דוקא כשתחיבת הכף השני היה אחר מעת לעת מתחיבת הכף הראשון, או אפי' קודם מעת לעת?
 (2) ומנין ההוכחות לכך?
- כו. לדעת הש"ך - האם מתירים לבשל בשר בקדירה זו מיד לאחר תחיבת הכף הראשונה החלבית או רק לאחר תחיבת הכף השנייה הפשרית? ומה הטעם?
- כז. לאלו האוסרים לבשל בקדירה זו בשר או חלב, מה הדין בדיעבד כאשר עבר ובישל בה בשר או חלב, האם המאכל מותר, ומה הטעם?
- כח. קדירה של חלב שנשתמש בה חלב בעין, ואחר מעת לעת נשתמש בה בשר;
 (1) מה דין הבשר?
 (2) ומה דין הקדירה?
- כט. קדירה שבישלו בה ירקות או מים, ותחבו בה כף, מה דין המאכל, המים והכלים, ואיך המנהג בזה להחמיר או להקל;
 (1) כשהקדירה והכף אינם בני יומם?
 (2) כשאחד מהם אינו בן יומו?
 (3) כששניהם בני יומם ויש במאכל ששים נגד הכף?
- ל. מה הטעם שקדירה של בשר שאינה בת יומה שבישל בה חלב - אסור לבשל בה אח"כ לא בשר ולא חלב. שתי כפות אחד של חלב ואחד של בשר שנתחבו בקדירה - אסור לבשל בה אח"כ לא בשר ולא חלב. ואילו קדירה שאינה בת יומה שתחבו בה כף בן יומו - מותר אח"כ לבשל בה?